

اختیار قرار گیرد:

۱. چون مقوله اطلاع‌رسانی و ارتباطات ماهیتاً به هم وابسته‌اند و هریک از دیگری تأثیرپذیرند، رویکرد به این دو، پیشرفت و توسعه علمی - تحقیقاتی را در جامعه فراهم می‌سازد. از این‌رو، مبحث اطلاع‌رسانی و ارتباطات هر دو در این کتابشناسی مطرح خواهد بود.

۲. پیشینه کار متوجه دو اثر کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات و فهرستگان ارتباطات^۲ خواهد بود. در این عرصه پژوهشگران بسیاری کار کرده‌اند، که شرح آن در چاپ نخست اثر آمده است،^۳ اما شیوه کار و رویکرد اصلی مطابق با چاپ نخست خواهد بود.

۳. یقیناً در این طرح نیاز به مشارکت پژوهشگران زبده‌ای خواهد بود که در سازماندهی کار (چاپی / نرم‌افزاری) بنده را یاری دهند و یا از نظر و سلیقه آنها در این زمینه بهره گرفته شود. ۴. در عرصه گاه شبکه‌های اطلاع‌رسانی داخلی و خارجی، و بالاخص تقویت این کانونها در ایران، نقش کتابشناسیها و فهرستها کم‌رنگ شده است. اکنون با طراحی چند نرم‌افزار (کتابشناسی ملی ایران، نمایه) تقریباً دستیابی به اطلاعات تازه آسان‌گشته است. در چنین وضعیتی کتابشناسیها و فهرستهایی که از این پس تدوین و نشر می‌شود بایستی با شیوه‌های نو و محقق‌پسند عرضه شود تا جایگاه خود را به حیث دستمایه اصلی تحقیقات حفظ نماید. بنابراین، برای سازماندهی و تنظیم موضوعی کارآمد این مجموعه، استفاده از اصطلاحنامه فرهنگ، ارتباطات، اطلاعات^۴ - که خود بخشی از اصطلاحنامه کلان یونسکو است - را مناسب می‌دانم. همچنین برای تکمیل کار و استفاده از

طرح کتابشناسی

اطلاعات و ارتباطات

محمد فرح‌زاد

فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در جامعه فراصنعتی امروز، عمده‌ترین معیار توسعه و پیشرفت اقتصادی و صنعتی محسوب می‌شود. اکنون با استفاده از این فنون قادرند چرخه زندگی بشر را دگرگون سازند و از برآیند آن به رفاه و زندگی اجتماعی مناسبی برای جوامع خویش دست یازند.

امروزه اغلب کشورها از حیث پشتیبانی اطلاعاتی تحقیقات، مطالعات وسیعی را درباره اطلاع‌رسانی و ارتباطات انجام داده‌اند. طرح پیشنهادی نگارنده - که چاپ نخست آن به همت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران عرضه شده -^۱ بنابراین ضرورت، و آگاهی از وضعیت تحقیقات در حوزه اطلاع‌رسانی و ارتباطات به زبان پارسی ارائه می‌شود. به این امید که نهاد یا سازمان فرهنگی - علمی کارآمدی متولی اجرای چنین طرحی شود و بنده نیز یادداشتهای و امکانات اجرای آن را فراهم سازم.

اینک در چند بند به نکات اصلی طرح یاد شده اشاره می‌شود تا تصویری روشن از آنچه می‌باید صورت پذیرد، در

۱. محمد فرح‌زاد، کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات، تهران، کتابخانه ملی

جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۳.

۲. سید فرید قاسمی، فهرستگان ارتباطات: توصیفی - موضوعی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۴.

۳. محمد فرح‌زاد، کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات، ص ۲۲-۲۷.

۴. جین آچسن، اصطلاحنامه فرهنگ، ارتباطات، اطلاعات، ترجمه عباس حرّی، عبدالحسین آذرنگ با همکاری پروانه گودرزی، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۷۵.

۱۰. مقدمه‌ای جامع درباره روش تنظیم و استفاده از منابع و ضرورت‌های تدوین کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات در نظر گرفته شده است. در این مقدمه علاوه بر آنچه در این طرح به آن اشاره شد، به ارزیابی و تحلیل تحقیقاتی که در طی سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۶ در حوزه اطلاع‌رسانی و ارتباطات انجام شده خواهم پرداخت.

۱۱. در ادامه چاپ نخست کتاب که تا سال ۱۳۷۱ را در برداشت، دامنه زمانی این کتابشناسی سالهای ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۶ را دربر خواهد گرفت. در صورت تدارک و طراحی نرم‌افزای مناسب و کارآمد، می‌توان تمام مجموعه، از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۶، را در پایگاه اطلاعاتی ویژه‌ای ذخیره و به صورت دیسک فشرده به علاقه‌مندان عرضه کرد. این کار باعث شتاب در تهیه و تدوین ویرایش‌های سالهای بعد هم خواهد شد.

۱۲. ویژگی دیگر این کتابشناسی این است که تنها به ذکر اطلاعات کتابشناختی صرف بسنده نکرده است، بلکه در هر جا که ضرورت ایجاب می‌کند، برای روشن شدن محتوای متن پاره‌ای از آثار ثبت شده، توضیحاتی در داخل قلاب، پس از اطلاعات کتابشناختی، درج می‌شود.

۱۳. در پایان هم برای تسهیل در بازیابی اطلاعات، نمایه‌های نام کسان، نام سازمانها، عنوانها و موضوعها به صورت مجزا، با توجه به وضعیت اثر و نوع استفاده از آن، در نظر گرفته شده است.

دایره موضوعات بیشتر در زبان پارسی، توجه به اصطلاحنامه فرهنگی فارسی در دو حوزه «ارتباطات» و «کتابداری و اطلاع‌رسانی» در دستور کار قرار گرفت.

۵. عناصر اطلاعاتی مطرح در کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات مشتمل بر کتاب، مقاله، پایان‌نامه، گزارشهای سازمانها و نهادهای اطلاعاتی - ارتباطی خواهد بود.

۶. رویکرد موضوعی این اثر، گرداگرد اطلاع‌رسانی و ارتباطات خواهد بود. دیگر حوزه‌های وابسته، نظیر روانشناسی، زبانشناسی، بازیگری، تئاتر، سینما، تبلیغات، فیلمسازی، کارگردانی، کاریکاتور، گرافیک و چاپ، وقتی مجال طرح خواهد یافت که کارکرد و جنبه ارتباطی و اطلاع‌رسانی آن مدنظر باشد، نه صرف هنر یا مسایل فنی. بنابراین، در این عرصه رسانه‌هایی مدنظر است که کارکرد اطلاع‌رسانی دارند و در جا به جایی و انتقال اطلاعات نقش ایفا می‌کنند.

۷. برای عرضه همگانی این اثر و تسهیل در استفاده بهینه از آن، نرم افزاری مناسب با نیازهای کاربران، همراه نسخه چاپی، در نظر گرفته خواهد شد.

۸. شخصیت‌هایی که درباره آنها اسناد و مدارکی فراهم خواهد شد، عموماً اطلاع‌رسانان، ارتباط‌گران، کتابشناسان، کتابفروشان، روزنامه‌نگاران و دیگر حرفه‌های مربوط خواهد بود. سینماگران، بازیگران تئاتر و تلویزیون، مورخان، مبلغان و... در صورتی در حیطه کار قرار می‌گیرند که کار آنها در قلمرو اطلاع‌رسانی و ارتباطات قرار گیرد.

۹. منابعی در این کتابشناسی خواهد آمد که جنبه تحقیقاتی و مطالعاتی دارد. بنابراین، مطالب خبری صرف، چون جزوه‌های تبلیغاتی سازمانها، اطلاعیه‌ها، نقدها و معرفیهای زنجیره‌های تلویزیونی، گزارشهای خبری درباره تشکیل گردهماییها، جشنواره‌ها و رویدادهای فرهنگی، گزارشهای ادواری اداره‌ها و سازمانهای اطلاعاتی - ارتباطی، که چندان ارزش تحقیقاتی و مطالعاتی ندارد، از حیطه کار ما بیرون است.